

MAISTO ATLIEKŲ RŪŠIAVIMO KULTŪROS PASIREIŠKIMAS SKIRTINGO AMŽIAUS SOCIALINĖSE GRUPĖSE

Inga Jakštonienė, Gražina Stasiulionienė

*Utenos kolegija,
Maironio g. 18, Utena*

Anotacija

Straipsnyje analizuojami trečio amžiaus universiteto (toliau TAU) lankytojų ir akademinio jaunimo grupėse apklausos rezultatai. Šia apklausa siekiama išaiškinti kaip skirtingo amžiaus socialinės grupės rūšiuoja maisto atliekas ir kokie veiksniai lemia jų elgesį šioje srityje. Maisto atliekų rūšiavimas yra itin svarbi tema, nes jis ne tik prisideda prie aplinkos išsaugojimo, bet ir skatina tvarų gyvenimo būdą.

Pagrindinis analizės dėmesys skiriamas, kaip skirtingo amžiaus gyventojai supranta ir praktikuoja maisto atliekų rūšiavimą, kokie veiksniai skatina arba trukdo šią veiklą vykdyti, bei kaip šios praktikos skiriasi tarp jaunimo ir vyresnių žmonių. Tyrimas taip pat nagrinėja, kaip švietimas ir informavimo kampanijos gali paveikti maisto atliekų rūšiavimo kultūrą skirtingose amžiaus grupėse, ir pateikia rekomendacijas, kaip pagerinti rūšiavimo efektyvumą ir sąmoningumą visuomenėje. Ir vis dėlto respondentai pabrėžė, kad tiek viena, tiek kita socialinė grupė reikalauja daugiau informacijos apie maisto atliekų rūšiavimą, siekiant užtikrinti sėkmingą procesą. Visuomenei, ypač vyresnio amžiaus gyventojams trūksta aiškos prieinamos informacijos, trūksta švietimo atliekų rūšiavimo tema. Taip pat abi grupės atkreipė dėmesį į esamus maisto atliekų rūšiavimo sistemos trūkumus, nurodydamos, kad sistema dar nėra iki galo sutvarkyta.

Reikšminiai žodžiai: Maisto atliekos, maisto atliekų rūšiavimas, biologiškai skaidžios atliekos.

Įvadas

Nuo 2024 metų sausio 1 dienos Lietuvos gyventojai privalo atskirai rūšiuoti maisto ir virtuvės atliekas, remiantis Europos Sąjungos Atliekų pagrindų direktyva. Ši direktyva numato, kad biologinės atliekos, įskaitant biologiškai skaidžias sodų ir parkų atliekas, maisto ir virtuvės atliekas iš namų ūkių, biurų, prekybos vietų ir viešojo maitinimo įstaigų, turi būti renkamos atskirai arba kompostuojamos namuose.

Daugelyje savivaldybių maisto ir virtuvės atliekų atskiras surinkimas prasidėjo 2024 metų sausio 1 dieną, tačiau kai kurioms savivaldybėms prireikė daugiau laiko dėl pasiruošimo trūkumų, pavyzdžiui, surinkimo priemonių įsigijimo ir sutarčių su atliekų surinkimo paslaugas teikiančiomis įmonėmis sudarymo.

Pagal Valstybinį 2021-2027 m. atliekų prevencijos ir tvarkymo planą savivaldybės privalo iki 2024 metų užtikrinti biologinių atliekų surinkimą namų ūkiuose urbanizuotose vietovėse, kuriose gyventojų skaičius viršija 2000. *Kiekviena savivaldybė turi savo nustatytą maisto ir virtuvės atliekų surinkimo ir rūšiavimo tvarką* (Lietuvos..., 2023-12-28).

Visoms savivaldybėms nustatytas tikslas 2024 metais surinkti 65 proc. komunalinių atliekų, jas tinkamai rūšiuojant. Savivaldybėse renkamos augalinės kilmės maisto atliekos kartu su virtuvės atliekomis, tokiomis kaip lupenos, sugedę vaisiai, kavos tirščiai, popieriniai rankšluosčiai, kavos filtrai ir arbatos maišeliai.

Tačiau ne visos savivaldybės yra pasiruošusios priimti gyvūninės kilmės maisto atliekas, tokias kaip mėsos, žuvies atliekos, jų kaulai, vėžiagyvių kiautai ir pieno produktų atliekos, nes ne visi atliekų

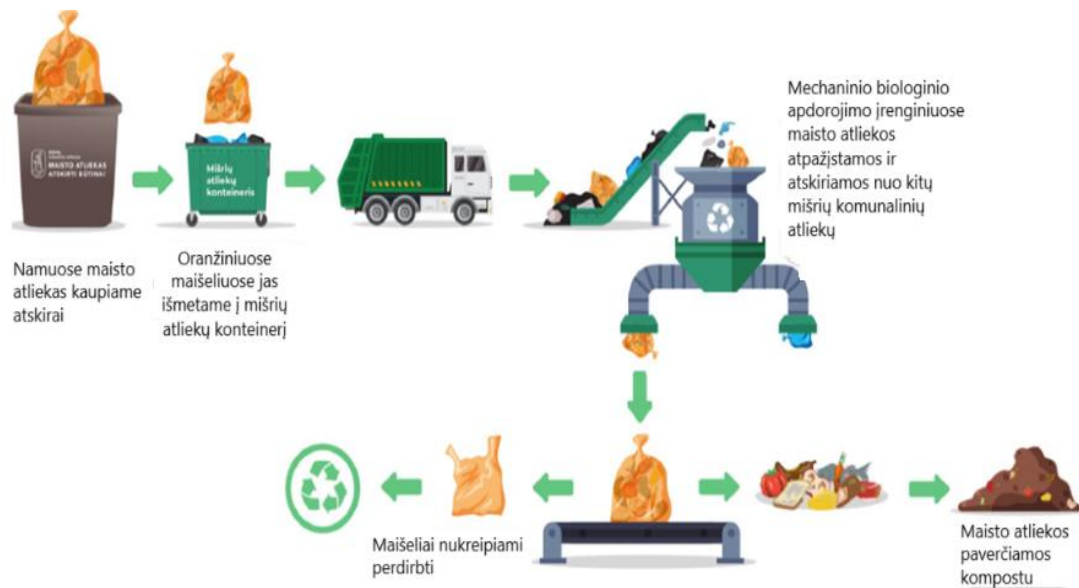
apdorojimo įrenginiai yra pritaikyti tokių atliekų tvarkymui. *Išsamesnę informaciją apie gyvūninės kilmės atliekų rūšiavimą galima gauti savivaldybėse ir regioniniuose atliekų tvarkymo centruose (Lietuvos..., 2023-12-28).*

Pavyzdžiui, Vilniaus miesto savivaldybė pasirinko rinkti maisto atliekas oranžiniuose plastikiniuose maišuose, kurie vėliau dedami į mišrių komunalinių atliekų konteinerius ir atskiriami. Tauragės regione, kol dar statomi maisto ir virtuvės atliekų apdorojimo įrenginiai, šios atliekos taip pat surenkamos maišais ir metamos į mišrių atliekų konteinerius.

Kitose regionų savivaldybėse maisto ir virtuvės atliekos renkamos naudojant individualius ar bendrus konteinerius. Į šiuos konteinerius galima išmesti maisto atliekas plastikiniuose maišuose, kurie po to atskiriami ir perdirbami, popieriniuose maišeliuose arba tiesiog be maišelio.

Šiuo metu atskirai maisto ir virtuvės atliekas surenka Alytaus ir Panevėžio regionų savivaldybės, taip pat Molėtų, Utenos, Anykščių ir Skuodo savivaldybės.

Atskirtos maisto ir virtuvės atliekos perduodamos mechaninio ir mechaninio-biologinio apdorojimo įrenginiams. Kai kuriuose naujuose įrenginiuose iš šių atliekų išgaunamos dujos, o likęs substratas kompostuojamas. Tokia maisto atliekų apdorojimo sistema jau veikia Panevėžio, Utenos, Klaipėdos, Šiaulių, Tauragės, Alytaus ir Telšių savivaldybėse (Ukmergės..., 2024-02-07).



1 pav. Surinktų atliekų tvarkymas

Šaltinis: (Ukmergės..., 2024-02-07)

Maisto ir virtuvės atliekos, dedamos į mišrių komunalinių atliekų konteinerius, dažnai užteršia kitas antrines žaliavas, todėl mechaniniuose rūšiavimo įrenginiuose jų atskyrimas tampa sudėtingas arba net neįmanomas. Mišrių atliekų konteineriuose esantys smulkūs plastiko ir stiklo fragmentai užteršia biologines atliekas, todėl apdorojus gaunama medžiaga (techninis kompostas ar raugas) tinka tik sąvartynų uždengimui. *Jei biologinės atliekos būtų rūšiuojamos iš karto, jos būtų daug švaresnės, o gautas kompostas ar raugas galėtų būti naudojamas tręšimui (Lietuvos..., 2023-12-28).*

Lietuvoje vidutiniškai vienas gyventojas per metus iššvaisto apie 141 kg maisto, iš kurių 87 kg susidaro namų ūkiuose, o likusi dalis – parduotuvėse, viešojo maitinimo įstaigose ir panašiai. Tačiau per metus surenkama tik 7000 tonų maisto atliekų. Prognozuojama, kad iš mišrių komunalinių atliekų srauto būtų galima atskirti dar apie 150000 tonų maisto atliekų (Lietuvos..., 2023-12-28).

Alytaus regioninio atliekų centro vadovas dalijasi savo patirtimi ir sako, kad turbūt sudėtingiausia užduotis yra paaiškinti žmonėms, kas yra maisto atliekos. Kol gyventojai suprato, kad į maisto atliekas

gali patekti ir popierinės servetėlės, užterštas popierius, ant kurio buvo tvarkoma silkė, taip pat silkės viduriai, kaulai, nuopjovos ir įvairūs sugedę likučiai – tam prirėkė laiko (Lietuvos..., 2021-06-29).

Gyventojai dažnai skundžiasi, kad neturi ką rūšiuoti, tačiau verta pabrėžti, jog maisto atliekos apima ne tik sugedusį maistą, bet ir, pavyzdžiui, bulvių ar morkų lupenas. Vis dėlto, žuvies ar mėsos atliekos nėra tinkamos kompostuoti.

Maisto atliekų surinkimas – tai naujas atliekų rūšiavimo etiketas. Šis reikšmingas pokytis turi pasiekti kiekvienus namus, ir už tai atsakingos turi būti ne tik savivaldybės, bet ir visuomenė. Svarbu pažymėti, kad kultūra apima ne tik muziką ir meną, bet ir aplinką, kurioje gyvename, bei mūsų elgesį su ja.

Tyrimo tikslas – ištirti ir išanalizuoti, kaip skirtingo amžiaus socialinės grupės suvokia ir rūšiuoja maisto atliekas, identifikuojant kultūrinius veiksnius, kurie lemia jų požiūrį ir elgesį šiuo klausimu.

Tyrimo problema – maisto atliekų rūšiavimo kultūros pasireiškimas skirtingose amžiaus socialinėse grupėse ir jų elgesys, susijęs su šia praktika.

Tyrimo objektas – maisto atliekų rūšiavimas skirtingo amžiaus socialinėse grupėse

Tyrimo uždaviniai.

1. Nustatyti veiksnius, lemiančius maisto atliekų rūšiavimo kultūrą skirtingose amžiaus grupėse.
2. Įvertinti švietimo ir informavimo vaidmenį, kaip jie veikia maisto atliekų rūšiavimo praktiką įvairiose amžiaus grupėse.
3. Išanalizuoti skirtingų amžiaus grupių požiūrį į maisto atliekų rūšiavimą ir jo svarbą aplinkosaugai.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, apklausos rezultatų palyginimas, apibendrinimas.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Vykdam tyrimą buvo apklausta 391 respondentas, iš jų 45 % trečio amžiaus universiteto (toliau TAU) lankytojai ir 55 % akademinio jaunimo grupė. Apklausa vykdyta elektronine forma.

Atliekant tyrimą respondentai buvo suskirstyti į amžiaus grupes, išsilavinimą, socialines grupes ir pagal skirtingas gyvenamąsias vietas.

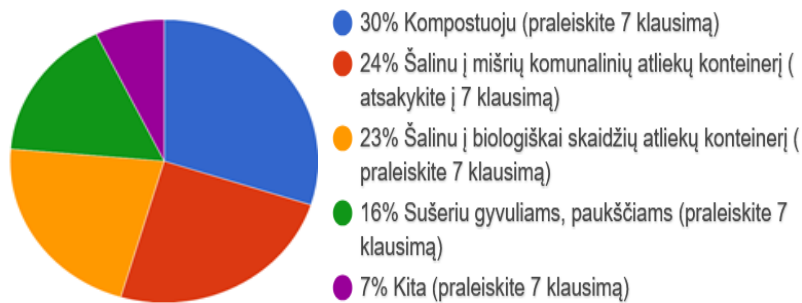
Didžioji dalis respondentų (33 %) pagal amžių priklausė 31-50 metų grupei, kita amžiaus grupė (30 %) buvo vyresni nei 65 metų. 22 % priklausė 18-30 metų amžiaus grupei, o 15 % apklaustųjų buvo 51-65 metų amžiaus.

Išsilavinimas bei užimama socialinė padėtis yra svarbus veiksnys nulemiantis aplinkosauginį atsakingumą ir suvokimą. Didžioji dalis respondentų (26 %) turi aukštąjį universitetinį, 24 % respondentų turi neuniversitetinį išsilavinimą, vidurinį – 23 %, profesinį – 22 % ir 5 % – pagrindinį išsilavinimą.

46 % respondentų gyvena mieste butuose ir 27 % individualiuose namuose, 24 % nurodė kaimo vietovę ir 3 % kolektyviniame sode.

Tyrimo metu išryškėjo respondentų nuomonė, kad maisto atliekų rūšiavimas yra svarbus. Taip mano didžioji dalis (88 %) apklaustųjų, 10 % neturi nuomonės ir tik 2% mano, kad nesvarbus.

Respondentų klausiant „**Kaip tvarkote maisto atliekas?**“ (1 pav.) didžioji dalis (30 %) kompostuoja, 25 % apklaustųjų šalina į mišrių komunalinių atliekų konteinerį, 22 % – šalina į biologiškai skaidžių atliekų konteinerį, 16 % – sušeria gyvuliams ir paukščiams. 7 % apklaustųjų nurodė kita, neįvardinant maisto atliekų tvarkymo būdo.



1 pav. Kaip tvarkomos maisto atliekos?

Šaltinis: sudaryta autorių

Respondentų atsakymų palyginimą pagal skirtingas socialines grupes galima matyti 1 lentelėje.

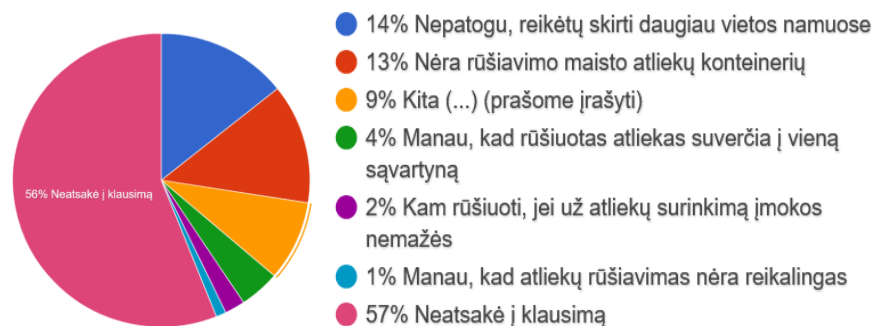
1 lentelė. Kaip tvarkomos maisto atliekos skirtingo amžiaus socialinėse grupėse

(Šaltinis: sudaryta autorių)

Atsakymo variantai	Akademinio jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
Šalina į mišrių komunalinių atliekų konteinerį	25	24
Kompostuoja	23	38
Šalina į biologiškai skaidžių atliekų konteinerį	21	24
Sušeria gyvuliams ir paukščiams	21	10
Kita	10	4

Iš lentelės duomenų matyti, kad dauguma atsakymų tarp akademinio jaunimo ir trečio amžiaus universiteto lankytojų yra panašūs, išskyrus maisto atliekų kompostavimą ir maisto atliekų sušerimą gyvuliams ir paukščiams. Daugiau trečio amžiaus universiteto lankytojų (15 %) maisto atliekas kompostuoja, negu akademinio jaunimo grupė, o 11 % akademinio jaunimo daugiau maisto atliekas sušeria gyvuliams ir paukščiams.

2 pav. įvardinamos priežastys, dėl ko respondentai nerūšiuoja maisto atliekų: nepatogu, reikėtų skirti daugiau vietos namuose (14 %). Kita reikšminga priežastis – nėra rūšiavimo maisto atliekų konteinerių (13 %). Vis dėlto visuomenėje, matyti pagal apklausos duomenis, egzistuoja nuomonė, jog rūšiuotos atliekos suverčiamos į vieną sąvartyną. Taip mano 4 % respondentų, 2% apklaustųjų nerūšiuoja maisto atliekų, nes už atliekų surinkimą įmokos nemažės. 1 % apklaustųjų teigia, kad atliekų rūšiavimas yra nereikalingas. Vis dar atsiranda žmonių, kurie tvirtina, kad jie neturi ką mesti į maisto atliekų konteinerius – viską suvalgo arba kompostuoja. 9 % respondentų nurodė kitas priežastis: „Maisto atliekos greitai suyra, todėl nematau tikslo jas rūšiuoti ir manau, kad jos ne tiek teršia gamtą“, taip pat „Sugedusio supakuoto maisto nesinori išimti iš pakuotės“ arba „Rūšiuoju, kad mano ateities vaikai turėtų kuo daugiau žemės, kur galėtų pabėgioti“. 56 % respondentų neatsakė į klausimą, nes maisto atliekas rūšiuoja.



2 pav. Priežastys, lemiančios maisto atliekų nerūšiavimą

Šaltinis: sudaryta autorių

Respondentų atsakymų palyginimą pagal atskiras socialines grupes galima matyti iš 2 lentelės duomenų.

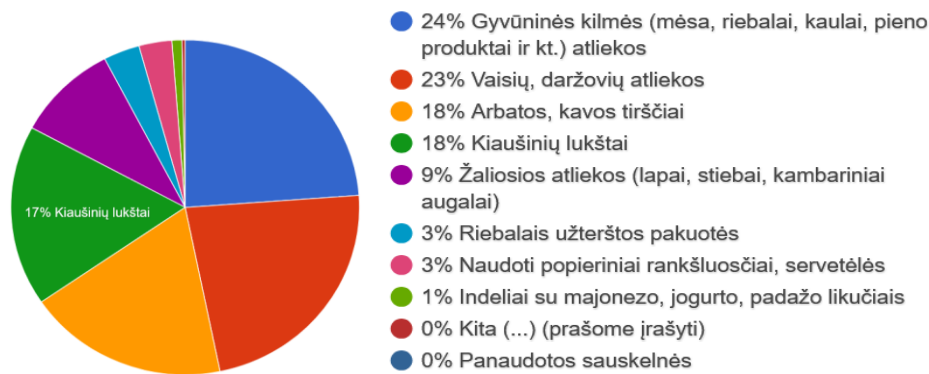
2 lentelė. Priežastys, lemiančios maisto atliekų nerūšiavimą skirtingo amžiaus socialinėse grupėse (Šaltinis: sudarytas autorių)

Atsakymo variantai	Akademinių jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
Nepatogu, reikėtų skirti daugiau vietos namuose	33	31
Nėra rūšiavimo maisto atliekų konteinerių	26	38
Manau, kad rūšiuotas atliekas suverčia į vieną sąvartyną	15	15
Kam rūšiuoti, jei už atliekų surinkimą įmokos nemažės	-	7
Manau, kad atliekų rūšiavimas yra nereikalingas	-	4
Kita	31	15

Iš lentelės duomenų matyti, kad trečio amžiaus universiteto lankytojams trūksta rūšiavimo maisto atliekų konteinerių (12 % daugiau nei akademinių jaunimo grupei). Labai svarbu, kad akademinis jaunimas nemano, kad atliekų rūšiavimas yra nereikalingas ir kad rūšiuoti, maisto atliekas reikalinga nors už atliekų surinkimą įmokos nemažės.

Į klausimą „Kaip manote ar sąvokos „biologiškai skaidžios atliekos“ ir „maisto atliekos“ yra tas pats?“ 72 % respondentų žino, kad sąvokos „biologiškai skaidžios atliekos“ ir „maisto atliekos“ yra ne tas pats. Tai rodo gerą rūšiavimo kokybę bei didina atliekų perdirbimo galimybes. Vis dėlto išanalizuoti duomenys rodo, kad respondentai nežino ir nemato sąvokų skirtumo, nes 16 % atsakė „tas pats“, o 12 % apklaustųjų neturi nuomonės. Todėl galima teigti, kad dalis apklaustųjų nežino pagrindinių atliekų sąvokų skirtumų: biologiškai skaidžios atliekos apima platesnį atliekų spektrą nei tik maisto atliekos, o maisto atliekos yra tik viena iš biologiškai skaidžių atliekų rūšių.

3 pav. pateikti duomenys rodo, kad 24% respondentų prie maisto atliekų priskiria gyvūninės kilmės atliekas, 23% vaisių, daržovių atliekas. Arbatos ir kavos tirščius priskyrė maisto atliekoms – 19% respondentų. 17% respondentų taip pat mano, kad kiaušinių lukštai, 9% - žaliosios atliekos priskiriamos maisto atliekoms. Vis dėlto 3% apklaustųjų prie maisto atliekų priskiria riebalais užterštas pakuotes bei 1% - indelius su majonezo, jogurto, padažo likučiais. Gyventojai turėtų žinoti, kad į maisto konteinerius nebus galima mesti maisto, supakuoto į stiklines ar metalines pakuotes. Pavyzdžiui, sugedusius marinuosius agurkus ar konservus iš pakuočių teks iškratyti į maisto konteinerį, o stiklainį ir skardines mesti į atitinkamus pakuočių konteinerius.



3 pav. Kokias atliekas priskirate maisto atliekoms?

Šaltinis: sudaryta autorių

3 lentelėje respondentai nurodė, iš kur gavo informaciją apie maisto atliekų surinkimo sistemą, veikiančią jų savivaldybėje.

3 lentelė. Informacijos šaltiniai apie veikiančią maisto atliekų surinkimo sistemą skirtingo amžiaus socialinėse grupėse (Šaltinis: sudaryta autorių)

Atsakymo variantai	Akademiniio jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
Perskaičiau informaciją ant atliekų surinkimo konteinerių	21	18
Socialiniai tinklai	21	13
Televizija	11	20
Perskaičiau atliekų tvarkymo įmonės tinklapyje	11	15
Sužinojau iš draugų, pažįstamų	12	8
Pranešė atliekų tvarkymo įmonės specialistas	6	10
Sužinojau iš švietimo institucijos	12	5
Radijus	4	3
Kita	Nieko nežinau, tik tvarkingai gyvenu, nežinojau, negavau tokios informacijos, savivaldybė dalino informacines skrajutes paštu.	Miesto šventėje, nesidomiu, mugėje.

Iš lentelės duomenų matyti, kad trečio amžiaus universiteto lankytojai daugiau informacijos apie maisto atliekų rūšiavimą gavo iš televizijos šaltinių (9% daugiau nei akademinis jaunimas) bei rado atliekų tvarkymo įmonės tinklapyje (4% daugiau už akademinį jaunimą). Tačiau akademinis jaunimas daugiau informacijos gavo iš socialinių tinklų (7% daugiau) ir perskaitę informaciją ant atliekų surinkimo konteinerių (3 % daugiau nei trečio amžiaus universiteto lankytojai).

Visą tikslią informaciją apie maisto atliekų rūšiavimą konkrečioje savivaldybėje galima rasti savivaldybių ir regioninių atliekų tvarkymo centrų interneto svetainėse. Anot specialistų, kitų šalių patirtis rodo, jog prieš pradedant visiškai naują rūšiavimo ciklą nepakanka išdalinti naujus konteinerius ir pastatyti rūšiavimo cechą. Siekiant, kad projektas ištis būtų naudingas, prisidėtų prie gamtos resursų taupymo ir regiono ekologinės situacijos gerinimo, vienas iš svarbiausių darbų – suteikti gyventojams būtiną informaciją, žinias, kad jie noriai ir sėkmingai pradėtų rūšiuoti maisto atliekas.

Klausiant respondentų „**Ar manote, kad reikia daugiau švietimo apie maisto atliekų rūšiavimą?**“ 88% akademinio jaunimo grupės respondentų nurodė, kad informacijos nepakanka. 80 % trečio amžiaus universiteto lankytojų atsakė, kad informacijos trūksta, o 20% teigė, kad informacijos trūkumo nejaučia (4 lentelė). Respondentų atsakymai rodo, kad abiem socialinėms grupėms reikia daugiau informacijos apie maisto atliekų rūšiavimą, kad procesas vyktų sėkmingai.

4 lentelė. Švietimo poreikis apie maisto atliekų rūšiavimą (Šaltinis: Sudaryta autorių)

Atsakymo variantai	Akademinio jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
Taip	88	80
Ne	12	20

Analizuojant 5 lentelės duomenis, matyti, kad 17 % daugiau trečio amžiaus universiteto lankytojų nurodė, kad išrūšiuotos maisto atliekos panaudojamos kompostui ruošti. Kad maisto atliekos naudojamos biodujų gamybai galvoja maždaug trečdalis abiejų socialinių grupių atstovų. 6 % daugiau akademinio jaunimo mano, kad išrūšiuotos maisto atliekos sušeriamos gyvūnams. Vis dėlto maždaug vienodas kiekis respondentų mano, kad išrūšiuotos maisto atliekos supilamos į bendrą komunalinių atliekų kaupą ir patenka į savartyną. Maždaug 6 % akademinio jaunimo ir 4 % trečio amžiaus universiteto lankytojų nežino ir nesidomi kur panaudojamos išrūšiuotos maisto atliekos.

5 lentelė. Išrūšiuotų maisto atliekų panaudojimas (Šaltinis: Sudaryta autorių)

Atsakymo variantai	Akademinio jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
Kompostui ruošti	38	55
Biodujų gamybai	36	30
Gyvūnų pašarui	11	5
Supilamos į bendrą komunalinių atliekų kaupą	6	4
Kita	9 (Nežinau, nesidomiu)	6 (nežinau, vežamos į savartyną)

Respondentų klausiant „**Kiek Jūsų buityje susidaro maisto atliekų per savaitę?**“ Iš 6 lentelės duomenų matyti, kad, dažniausiai namų ūkiuose sugeneruojama iki 2 kg vienam žmogui per savaitę – taip nurodė 84% apklaustųjų. 15% apklaustųjų nurodė, kad jų namuose susidaro 2- 5 kg maisto atliekų vienam žmogui per savaitę, o 1% - daugiau nei 5 kg vienam žmogui per savaitę.

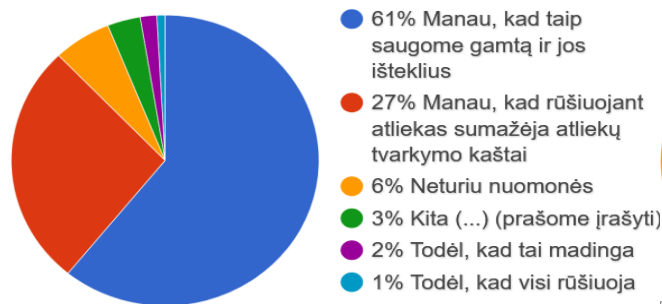
Remiantis 6 lentelės duomenimis, galima teigti, kad trečio amžiaus universiteto lankytojai sugeneruoja 20 % daugiau iki 2 kg maisto atliekų vienam žmogui per savaitę. Tačiau jų buityje susidaro 14 % mažiau 2–5 kg maisto atliekų vienam žmogui per savaitę ir visiškai negeneruoja daugiau nei 5 kg maisto atliekų vienam žmogui per savaitę.

6 lentelė. Buityje susidarančių maisto atliekų kiekis per savaitę (Šaltinis: Sudaryta autorių)

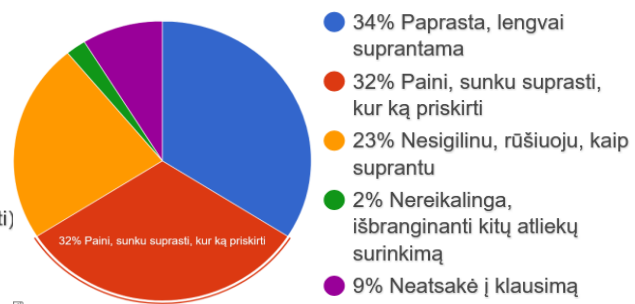
Atsakymo variantai	Akademinio jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
iki 2 kg/vienam žmogui	76	92
2 – 5 kg/vienam žmogui	22	8
daugiau kaip 5 kg/vienam žmogui	2	-

Respondentų klausiant „**Kas jus motyvuoja rūšiuoti atliekas?**“ (4 pav.) 61 % apklaustųjų mano, kad taip saugo gamtą ir jos išteklius, 27% - mano, kad rūšiuojant atliekas sumažėja atliekų tvarkymo kaštai, 6% - apklaustųjų nuomonės šiuo klausimu neturi. 3% - nurodė, kad niekas nemotyvuoja rūšiuoti atliekas arba rūšiuojant atliekas mažiau šiukšlių reikia dėti į mišrių atliekų konteinerį ir taip sutaupo pinigų, sušeria vištoms, nes maisto nereikia švaistyti. 1% apklaustųjų rūšiuoja todėl, kad madinga.

Palyginus, kas motyvuoja rūšiuoti atliekas atskiras socialines grupes, galima teigti, kad daugiau trečio amžiaus universiteto lankytojų (7%) rūšiuoja atliekas, siekdami saugoti gamtą ir jos išteklius. Abi grupės vienodai atsakė, kad rūšiuojant atliekas sumažėja atliekų tvarkymo kaštai. Daugiau trečio amžiaus universiteto apklaustųjų (7 %) neturi nuomonės šiuo klausimu. Be to, daugiau trečio amžiaus universiteto lankytojų rūšiuoja atliekas, nes tai yra madinga.



4 pav. Maisto atliekų rūšiavimo motyvacija
Šaltinis: Sudaryta autorių



5 pav. Maisto atliekų surinkimo sistemos vertinimas Šaltinis: Sudaryta autorių

Respondentai įvertino maisto atliekų surinkimo sistemą (5 pav.), kaip paprastą, lengvai suprantamą sistemą 34%, o 32% - nurodė, kaip painią, sunkiai suprantamą kur ką reikia priskirti. Visgi 23% apklaustųjų nesigilina ir rūšiuoja, kaip suprantu. 2% - nurodė, kad tokia sistema nereikalinga ir yra išbranginanti kitų atliekų surinkimą. Į klausimą neatsakė 9%.

Palyginus kaip vertina atliekų surinkimo sistemą atskiros socialinės grupės (žiūrėti 6 lentelę) galima teigti, kad 16% daugiau akademinio jaunimo vertina maisto atliekų surinkimo sistemą, kaip paprastą, lengvai suprantamą sistemą. Taip pat 2% akademinio jaunimo daugiau nurodė, kad sistema yra paini, sunkiai suprantama kur ką reikia priskirti. Kad atliekų surinkimo sistema nereikalinga ir yra išbranginanti kitų atliekų surinkimą teigė 5% trečio amžiaus universiteto lankytojų.

6 lentelė. Maisto atliekų surinkimo sistemos vertinimas (Šaltinis: Sudaryta autorių)

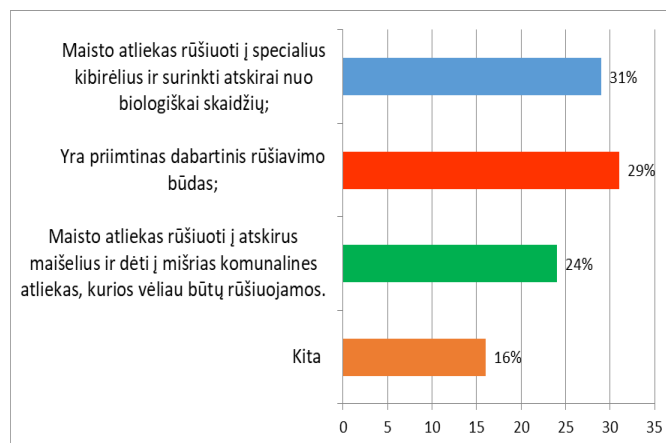
Atsakymo variantai	Akademinio jaunimo grupė, %	Trečio amžiaus universiteto lankytojai, %
Paprasta, lengvai suprantama	46	28
Paini, sunkiai suprantama, kur ką reikia priskirti	36	34
Nesigilinu ir rūšiuoju, kaip suprantu	18	33
Nereikalinga ir yra išbranginanti kitų atliekų surinkimą.	-	5

Į klausimą „**kaip manote, ar reikia biologiškai skaidžių atliekų srautą atskirti į augalinės kilmės ir gyvūninės kilmės atliekų srautus?**“ 46 % apklaustųjų linkę atskirti biologiškai skaidžių atliekų srautą į augalinės kilmės ir gyvūninės kilmės atliekų srautus. 36% - apklaustųjų nuomonės šiuo klausimu neturi. 16% - mano, kad nereikia atskirti, o 1% apklaustųjų neatsakė į klausimą.

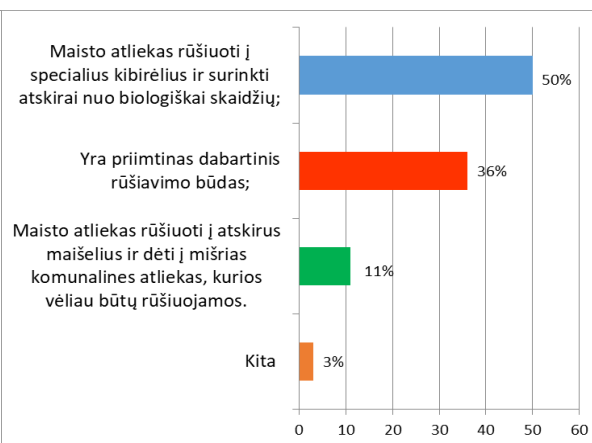
6 ir 7 paveiksluose pateikiami respondentų atsakymai į klausimą „**Kaip Jums būtų lengviau rūšiuoti atliekas?**“ 50% trečio amžiaus universiteto lankytojų linkę maisto atliekas rūšiuoti į specialius

kibirėlius ir surinkti atskirai nuo biologiškai skaidžių atliekų. T. y. 21% daugiau respondentų atsakymų nei akademinio jaunimo grupėje. 31% akademinio jaunimo pritaria esamam dabartiniam rūšiavimo būdui.

Kad maisto atliekas reikia rūšiuoti į atskirus maišelius ir dėti į mišrias komunalines atliekas, kurios vėliau būtų perrūšiuojamos mano tik 11% trečio amžiaus universiteto lankytojų, tačiau tokiam rūšiavimo būdui pritaria 24% akademinio jaunimo. Rūšiuojant tokiu būdu dalis maisto atliekų ir maisto likučiai išrūšiuojami iš mišrių atliekų, patenkančių į sąvartyną, iš jų, kartu su žaliosiomis atliekomis, gaminamas kompostas. Tačiau šis kompostas, nėra tinkamas žemės ūkiui ir daugiausia naudojamas tiesiog atliekoms laidoti – užpilti į milžinišką kaupą sąvartyne suverčiamoms šiukšlėms.



6 pav. Akademinio jaunimo grupės atsakymai
Šaltinis: Sudaryta autorių



7 pav. Trečio amžiaus universiteto lankytojų
Šaltinis: Sudaryta autorių

Apklausoje respondentai nurodė trūkumus, matomus maisto atliekų rūšiavimo sistemoje, kurie pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Trūkumai maisto atliekų rūšiavimo sistemoje (Šaltinis: Sudaryta autorių)

Akademinio jaunimo grupės atsakymai	Trečio amžiaus universiteto lankytojų atsakymai
Reikia patiemis įsigyti spec. konteneriukus, kad būtų galima rūšiuoti	Atliekas aš kompostuoju, todėl viskas aišku.
Kas savaitę surinkti iš kontenerių maisto atsargas yra prastai, nes atsiranda kvapai, vabzdžiai ir kt gyvūnai	Reikia surinkinėti prie parduotuvių arba numatyti vietas individualių namų gyventojams, nes rauginti maisto atliekas bendrame konteineryje, nesinori, ypač, jei jie rečiau užsipildo.
Dažnai iškyla klausimų dėl kai kurių pakuočių – galėtų būti pakuotės aiškiau ženklinamos su nuoroda prie kokių atliekų ją išmesti	Mūsų mieste nėra maisto atliekų rūšiavimo.
Maisto atliekų netinkamas naudojimas	Maisto konteineriai prismirdę, pripuvę, turbūt retai veža. Dideli trūkumai sanitarijos atžvilgiu. Iš kontenerių sklinda nemalonūs kvapai
Labai retai išvežami konteineriai. Retai išvežami konteineriai. Stambių ir pavojingų atliekų aikštelės didžiąją laiko dalį būna pilnos ir neįmanoma tinkamai utilizuoti tokias atliekas. Daugeliui trūksta motyvacijos rūšiuoti maisto atliekas, nes nėra jokių kontrolės mechanizmo, ypač mieste, todėl	Neturiu kur dėti riebalų atliekas. Turėtų supirkti VISĄ tarą (ir nuo acto ir nuo vyno ir t.t).

Akademinio jaunimo grupės atsakymai	Trečio amžiaus universiteto lankytojų atsakymai
vienintelė priemonė skatinti tvarų gyvenimo būdą – įtaigi ir plati socialinė reklama, kurios trūksta.	
Dar reikia daugiau informacijos mažų miestelių žmonėms,	Sistema gera, daugiau pačių žmonių supratingumo. Nėra. Nematau trūkumų
Neturiu laiko	Nežinoma kur toliau iškeliauja atliekos.
Man namuose tikrai labai paprasta ir lengva rūšiuoti maisto atliekas, bet manau žmonėms reikia daugiau informacijos dėl atliekų rūšiavimo. Rūšiavimo sistema yra veikianti gerai, pasiūlymų neturiu	Nėra maišelių
Ne visi žmonės pasitiki rūšiavimo kokybe. Kad ne visi žmonės rūšiuoja.	Nežinau, nes neišmetu maisto.
Per mažai informacijos gyventojams. Visuomenei trūksta aiškos prieinamos informacijos, švietimo, atliekų rūšiavimo informacijos sudėtingumas, menka kultūra. Manau iki galo sistema nesutvarkyta. Daug yra neaiškumų, reikėtų aiškiau pateikti informaciją, kad lengviau būtų neįgaliesiems ir senjorams suprasti.	Mažai reklamuojama rūšiavimo būtinybė. Trūksta informacijos, kokios atliekos prie jo priskiriamos. Papildomos informacijos trūkumas. Reikėtų daugiau informacijos, reklamos per tv, radiją apie atliekų rūšiavimą. Nepakanka informacijos apie maisto atliekų rūšiavimą gyventojams, ypač vyresnio amžiaus. Šiuo klausimu trūksta švietimo, nes kai kurie žmonės nesilaiko nustatytos tvarkos, stovi rūšinis konteineris, o ten gali rasti visko. Trūksta informacijos ir aiškumo.
Maisto atliekų rūšiavimo sistema turi tam tikrų trūkumų. Pavyzdžiui, nors gavau kibirėlį ir maišelius, motyvacija rūšiuoti išlieka maža. Pagrindinė problema – vietos trūkumas virtuvėje, todėl rūšiavimo procesas tampa nepatogus. Be to, maisto atliekų kiekiai yra labai maži, tad maišeliui prisipildyti reikėtų daug laiko. Tai sukelia papildomų problemų, kaip nemalonus kvapas ir vaisinės muselės, kurios atsiranda laikant atliekas ilgesnį laiką. Visa tai lemia, kad rūšiavimas tampa nemalonia veikla ir sumažėja motyvacija jį tęsti.	Nesidomiu.

Apibendrinant lentelės duomenis galima teigti, kad abi socialinės grupės akcentuoja, kad maisto atliekų rūšiavimo sistema turi tam tikrų trūkumų, kad sistema nesutvarkyta iki galo. Visuomenei, ypač vyresnio amžiaus gyventojams trūksta aiškos prieinamos informacijos, trūksta švietimo atliekų rūšiavimo tema. Trečio amžiaus universiteto lankytojai pažymėjo, kad dažnai iš konteinerių sklinda nemalonūs kvapai, ypač, jei jie rečiau užsipildo. Daugeliui akademinio jaunimo trūksta motyvacijos rūšiuoti maisto atliekas, nes nėra jokių kontrolės mechanizmų, ypač mieste. Todėl jie mato vienintelę priemonę skatinti tvarų gyvenimo būdą – įtaigi ir plati socialinė reklama, kurios trūksta.

Aplinkos kultūra yra plati sąvoka, apimanti mūsų požiūrį į aplinką, jos išsaugojimą ir tvarų naudojimą. Atliekų rūšiavimo kultūra yra šios kultūros dalis, ir ji apima ne tik fizinį atliekų rūšiavimą, bet ir mūsų požiūrį bei vertybes, susijusias su šia praktika. Štai keletas aspektų, kuriuos galima paminėti:

Švietimas ir informuotumas. Atliekų rūšiavimo kultūra prasideda nuo švietimo. Svarbu, kad visuomenė būtų informuota apie tai, kodėl rūšiavimas yra svarbus, kokios yra teigiamos šios praktikos pasekmės aplinkai ir kaip kiekvienas asmuo gali prisidėti. Mokyklos, bendruomenės ir organizacijos gali organizuoti renginius ir kampanijas, kad skatintų žmones rūšiuoti atliekas.

Įpročių formavimas. Rūšiavimas turi tapti kasdienio gyvenimo dalimi. Tai reikalauja, kad žmonės formuotų teigiamus įpročius, kurie apima atskirų atliekų rūšiavimą namuose, darbe ir viešosiose erdvėse. Rūšiavimas turėtų būti lengvas ir patogus, todėl svarbu užtikrinti, kad būtų pakankamai kontenerių ir aiškiai pažymėtų.

Bendruomenės įsitraukimas. Bendruomenių iniciatyvos gali ženkliai prisidėti prie atliekų rūšiavimo kultūros plėtros. Organizacijos gali skatinti savanorių grupes, rengti atliekų surinkimo akcijas ir bendruomenės šventes, kurios pabrėžia atliekų rūšiavimo svarbą.

Vyriausybės ir verslo vaidmuo. Valstybės institucijos ir verslo sektorius taip pat turi svarbų vaidmenį kuriant atliekų rūšiavimo kultūrą. Tai gali apimti įstatymų leidybą, skatinančią rūšiavimą, ir verslo praktikų, kurios skatina tvarumą, diegimą. Pavyzdžiui, įmonės gali taikyti „žaliąsias“ iniciatyvas, skatindamos savo darbuotojus rūšiuoti atliekas.

Etikos ir atsakomybės jausmas. Atliekų rūšiavimas taip pat yra susijęs su etika ir atsakomybės jausmu. Tai reikalauja, kad žmonės suvoktų savo indėlį į aplinkosaugą ir jaustų atsakomybę už savo veiksmus. Rūšiavimas gali būti suvokiamas kaip būdas prisidėti prie planetos išsaugojimo ir palikti geresnę aplinką ateities kartoms.

Technologijų ir inovacijų vaidmuo. Šiuolaikinės technologijos gali prisidėti prie atliekų rūšiavimo kultūros. Pavyzdžiui, mobiliosios programėlės, kurios informuoja vartotojus apie rūšiavimo taisykles, arba išmanieji konteneriai, kurie gali atpažinti atliekas ir užtikrinti tinkamą jų rūšiavimą.

Apibendrinant, atliekų rūšiavimo kultūra yra sudėtinga ir daugialypė, reikalaujanti bendrų pastangų, požiūrio pokyčių ir nuolatinio švietimo. Kiekvienas iš mūsų gali prisidėti prie šios kultūros plėtros ir padėti kurti tvaresnę ateitį.

Išvados

1. Respondentų atsakymai rodo, kad tiek trečio amžiaus universiteto lankytojai, tiek akademinis jaunimas yra motyvuoti rūšiuoti atliekas, tačiau jiems trūksta tinkamos infrastruktūros ir informacijos, kad šis procesas būtų efektyvus ir sėkmingas. Kai kurie respondentai mano, kad atliekų surinkimo įmokos nemažėja, todėl rūšiavimas laikomas nereikalingu.
2. Apklausa rodo, kad abiem socialinėms grupėms reikia daugiau informacijos apie maisto atliekų rūšiavimą, siekiant užtikrinti sėkmingą procesą. Visuomenei, ypač vyresnio amžiaus gyventojams, trūksta aiškios ir prieinamos informacijos, taip pat švietimo atliekų rūšiavimo tema. Abi grupės pabrėžia informacijos trūkumą ir poreikį gerinti švietimą atliekų rūšiavimo tema. Norint pagerinti atliekų rūšiavimo praktiką, būtina didinti informuotumą ir švietimą šioje srityje bei užtikrinti tinkamą rūšiavimo kontenerių prieinamumą.
3. Didžioji dalis respondentų (65%) rūšiuoja atliekas ir mano, kad rūšiavimas yra viena svarbiausių veiklų, kuria kiekvienas galime prisidėti prie aplinkos saugojimo ir taršos Lietuvoje mažinimo. Tai rodo stiprią aplinkosaugos motyvaciją. Rūšiuojant atliekas, jos nepatenka į sąvartynus, o yra perdirbamos ar naudojamos energijai išgauti, todėl mažiau teršia mūsų aplinką.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

1. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Nuo sausio 1-oios atskirai rūšiuosime maisto atliekas. 2023-12-28. Prieiga per internetą: <<https://am.lrv.lt/lt/naujienos/nuo-sausio-1-oios-atskirai-rusiuosime-maisto-atliekas/>>
2. Ukmergės rajono savivaldybė. 2024-02-07. Prieiga per internetą: <<https://www.ukmerge.lt/naujienos/maisto-atlieku-surinkimo-kampanija-eksperimentas-ukmergeje-pasiteisino/>>
3. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2021-06-29. Maisto atliekas tvarkyti verta: kuriami tvarūs produktai ir mažėja aplinkos tarša. Prieiga per internetą: <<https://am.lrv.lt/lt/naujienos/maisto-atliekas-tvarkyti-verta-kuriami-tvarus-produktai-ir-mazeja-aplinkos-tarsa/>>

THE MANIFESTATION OF FOOD WASTE SORTING CULTURE ACROSS DIFFERENT AGE GROUPS

Inga Jakštonienė, Gražina Stasiulionienė

*Utenos kolegija Higher Education Institution,
18 Maironio str., Utena*

Summary

This paper analyses the survey results of University of the Third Age (U3A) members and the academic youth group. The aim of the survey is to determine how different age groups sort food waste and what factors influence their behaviour in this field.

In order to assess the perception and practice of food waste sorting across different age groups, the study analysed what factors encourage or hinder this activity and how these practices differ between young and older people. Based on the research results, the impact of education and awareness campaigns on the food waste sorting culture of different age groups has been examined, the shortcomings of the food waste collection system have been evaluated, and recommendations have been provided on how to improve sorting efficiency and public awareness.

Key words: food waste, food waste sorting, biodegradable waste